

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія західної цивілізації

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

галузь знань 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність 032 Історія та археологія
(код і назва спеціальності (предметної спеціальності або спеціалізації))

освітня програма Історія та археологія: історія. Європейські студії.
(назва освітньої програми)

тип дисципліни нормативна
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

 Дреєров В.В.
(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

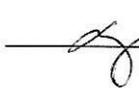
кафедрою української і всесвітньої історії та культури

протокол № 2 від 3.09.2019 р.

Завідувач кафедри В.Г. Церковна
(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради факультету української філології та соціальних наук

 Т.Б. Жигалова
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробник програми:

Татаринів Іван Євгенович, кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри української і всесвітньої історії та культури

Рецензент програми:

Церковна Віра Георгіївна, кандидат історичних наук, завідувач кафедри української і всесвітньої історії та культури.

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 14	Лекції:	
	98	-
Модулів: 3	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 420	-	-
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1,2	Лабораторні заняття:	
	-	-
Семестр: 2,3,4	Семінарські заняття:	
	90	-
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 3	6	-
- самостійна робота: 5	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: екзамен	-	-
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	226	-

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості розвитку державних утворень західної цивілізації в період Середньовіччя та Нового часу.

Метою викладання навчальної дисципліни є закріпити поняття і категорії історії середніх віків, її принципи, логіку, структуру, методи, позиції структурно-системної методології, засвоєні на лекціях та семінарських заняттях і навчитися практично їх застосовувати; навчити студентів-істориків розумінню важливіших процесів й закономірностей розвитку середньовічного суспільства, окремих регіонів і країн, узагальненню різних сторін середньовічної цивілізації в органічній єдності; сформувати у студентів системне уявлення про створення основ, засад капіталістично-індустріального суспільства, творчі здобутки якого обумовили історичний розвиток людства впродовж нового і новітнього часу, продовжують серйозно впливати й на сучасному етапі.

Передумови для вивчення дисципліни: проходження курсів «Вступ до історії з основами наукових досліджень», «Історія античної цивілізації».

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу пов'язана з дисциплінами: «Історія античної цивілізації», «Історія країн Центрально-Східної Європи», «Новітня історія країн Західної Європи», «Українська та зарубіжна історіографія», «Спеціальні історичні дисципліни», «Історичне краєзнавство, музеєзнавство та архівознавство», «Українська та зарубіжна історіографія», «Історія європейської культури», «Історія європейської інтеграції».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійної програми «Історія та археологія: історія. Європейські студії».

Інформація про компетентності та відповідні їм програмні результати навчання за дисципліною

Шифр компетентності	Компетентності	Шифр програмних результатів	Програмні результати навчання
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК1.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.	ПРН 8.	Аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
ЗК 2.	Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби й вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації.		
ЗК 3.	Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань та стратегій/способів мислення.	ПРН 2.	Запам'ятовувати та відтворювати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом.
ЗК 4.	Здатність раціонально організувати власну діяльність та ефективно використовувати час.	ПРН 27.	Самостійно формулювати предмет, мету та завдання наукового дослідження, використовувати загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження в науково-дослідній діяльності.
ЗК 5.	Здатність бути критичним і самокритичним.	ПРН 4.	Критично осмислювати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо).
ЗК 6.	Здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміти надавати перевагу останнім.	ПРН 9.	З'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них. Демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі.
ЗК 7.	Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості.	ПРН 23.	
ЗК 8.	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації.	ПРН 23.	Демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі.
		ПРН 27.	Самостійно формулювати предмет, мету та завдання наукового дослідження, використовувати загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження в науково-дослідній діяльності.
ЗК 10.	Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту.	ПРН 1.	Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, категоріальний апарат з історії та археології.
		ПРН 19.	Порівнювати здобутки наукових шкіл при вирішенні актуальних проблем

		ПРН 27.	історії та археології. Самостійно формулювати предмет, мету та завдання наукового дослідження, використовувати загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження в науково-дослідній діяльності.
ЗК 12.	Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст та структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати.	ПРН 23.	Демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі.
ЗК 13.	Здатність працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам.		
ЗК 14.	Здатність життєво й фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі й цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства.	ПРН 13. ПРН 17.	Визначати взаємозалежності глобалізаційних процесів і міжнаціональних та міжетнічних відносин. Пояснювати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот.
ЗК 15.	Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.	ПРН 18. ПРН 20.	Робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи. Пояснювати важливість демократичних цінностей, вироблених у процесі історичного розвитку.
Фахові компетентності (ФК)			
ФК 1.	Здатність володіти знаннями, орієнтуватися в методології вивчення світової та вітчизняної історії від давніх цивілізацій до сучасності.	ПРН 1. ПРН 2. ПРН 3.	Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, категоріальний апарат з історії та археології. Запам'ятовувати та відтворювати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом. Знати та відтворювати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії.
ФК 2.	Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.	ПРН 4. ПРН 8. ПРН 9.	Критично осмислювати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо). Аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії. З'ясувати взаємозв'язок між

			історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них.
ФК 3.	Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.	ПРН 7.	Розуміти відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.
ФК 4.	Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.		
ФК 5.	Здатність опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.	ПРН 4. ПРН 14.	Критично осмислювати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо). Досліджувати життя та діяльність конкретних людей у контексті їхньої історичної доби.
ФК 6.	Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.	ПРН 4. ПРН 27.	Критично осмислювати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо). Самостійно формулювати предмет, мету та завдання наукового дослідження, використовувати загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження в науково-дослідній діяльності.
ФК 7.	Здатність використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних і археологічних джерел, зокрема, інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних.		
ФК 10.	Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.	ПРН 5.	Визначати основні тенденції історичного розвитку в конкретні історичні періоди.
ФК 15.	Здатність володіти знаннями з історії європейської інтеграції та Європейського Союзу як етапу сучасної європейської історії в порівняльній перспективі.	ПРН 6.	Демонструвати знання етапів та особливостей європейської інтеграції, її впливу на політичний та соціокультурний розвиток європейських країн, розуміти значення євроінтеграційних процесів для сучасного розвитку української держави та суспільства.
ФК 16.	Здатність критично усвідомлювати взаємозв'язок між сучасною ситуацією в європейському співтоваристві та процесами минулого.	ПРН 9.	З'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них.

Матриця відповідності компетентностей результатам навчання за дисципліною

Шифр компете	Результати навчання			
	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність та

контності				відповідальність
ЗК 1.		ПРН 8.		
ЗК 2.		ПРН 8.		
ЗК 3.	ПРН 2.			
ЗК 4.				ПРН 27.
ЗК 5.	ПРН 4.			
ЗК 6.		ПРН 9.	ПРН 23.	
ЗК 7.		ПРН 9.	ПРН 23.	
ЗК 8.			ПРН 23.	ПРН 27.
ЗК 10.	ПРН 1.	ПРН 19.		ПРН 27.
ЗК 12.			ПРН 23.	
ЗК 13.			ПРН 23.	
ЗК 14.		ПРН 13. ПРН 17.		
ЗК 15.		ПРН 18. ПРН 20.		
ФК 1.	ПРН 1. ПРН 2. ПРН 3.			
ФК 2.	ПРН 4.	ПРН 8. ПРН 9.		
ФК 3.	ПРН 7.			
ФК 4.	ПРН 7.			
ФК 5.	ПРН 4.	ПРН 14.		
ФК 6.	ПРН 4.			ПРН 27.
ФК 7.	ПРН 4.			ПРН 27.
ФК 10.	ПРН 5.			
ФК 15.	ПРН 6.			
ФК 16.		ПРН 9.		

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
Модуль 1. Середні віки															
1.	Вступ до історії Західної цивілізації.	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
2.	Медієвістичні джерела	1	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
3.	Західна Європа напередодні Середньовіччя	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
4.	Франкська держава.	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
5.	Епоха вікінгів (VIII – XI ст.).	1	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
6.	Західна Європа в кінці раннього Середньовіччя	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
7.	Виникнення та розвиток середньовічних міст	1	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
8.	Франція та Англія в IX-XI ст.	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
9.	Німеччина та Італія в IX-	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-

	XI ст.														
10.	Іспанія в VIII - XI ст.	1	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
11.	Хрестові походи.	3	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
12.	Франція в XI-XV ст.	4	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
13.	Англія в XI-XV ст.	4	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
14.	Німеччина в XI-XV ст.	4	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
15.	Скандинавські країни в XII-XV ст.	1	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
16.	Італія та країни Піренейського півострова XI-XV ст.	1	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
17.	Великі географічні відкриття та виникнення колоніальної системи.	5	2	1	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Проміжний контроль		-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Разом:		44	22	20	-	2	-	46	-	-	-	-	-	-	-
Модуль 2. Ранній Новий час															
1.	Тенденції історичного розвитку західної цивілізації на початку Нового часу	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
2.	Німеччина та Реформація в XVI – першій половині XVII ст.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
3.	Нідерланди в XVI – першій половині XVII ст.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
4.	Піренеї та Італія в XVI – першій половині XVII ст.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
5.	Англія в XVI – першій половині XVII ст.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
6.	Франція в XVI – першій половині XVII ст.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
7.	Міжнародні відносини в XVI – першій половині XVII ст.	6	4	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
8.	Англія в XVII-XVIII ст.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
9.	Франція у другій половині XVII – XVIII ст.	8	4	4	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
10.	Іспанія та Португалія в другій половині XVII – XVIII ст.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
11.	Німеччина та Пруссія у другій половині XVII – XVIII ст.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
12.	Монархія Габсбургів у другій половині XVII – XVIII ст.	6	4	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
13.	Міжнародні відносини в другій половині XVII – XVIII ст.	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
14.	Війна за незалежність у Північній Америці та утворення США.	6	2	2	-	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Проміжний контроль		-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Разом:		90	46	42	-	2	-	90	-	-	-	-	-	-	-
Модуль 3. Пізній Новий час															
1.	Загальні тенденції розвитку Західної цивілізації на завершальному етапі	6	4	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-

	Нового часу.														
2.	Велика Французька буржуазна революція. Перша імперія.	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
3.	Політична ситуація в Європі у першій половині XIX ст.	4	2	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
4.	«Весна народів». Революції 1848 – 1849 рр. у країнах Європи	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
5.	Громадянська війна в США.	4	2	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
6.	Об'єднання Німеччини	8	4	4	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
7.	Об'єднання Італії.	4	2	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
8.	Британія та США в другій половині XIX – на початку XX століття	4	2	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
9.	Франція та Італія в другій половині XIX – на початку XX століття	4	2	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
10.	Німеччина та Австро-Угорщина в другій половині XIX – на початку XX століття	4	2	2	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
11.	Загальні тенденції розвитку Західної цивілізації на завершальному етапі Нового часу.	6	2	2	-	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Проміжний контроль		-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Разом:		60	30	28	-	2	-	90	-	-	-	-	-	-	-
Всього за період навчання		194	98	90	-	6	-	226	-	-	-	-	-	-	-

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Модуль 1. Середні віки

Тема № 1. Вступ до історії Західної цивілізації.

Цивілізаційний підхід до історії (концепція, розробники, підходи). Періоди історії західної цивілізації, їх характеристика. Поняття «середні віки» (походження і зміст терміну в історичній науці). Феодальний світ (Організація простору. Соціальні інститути. Вотчина і громада. Середньовічне місто. Держава, право і церква). Періодизація епохи середньовіччя в Західній Європі. Загальна характеристика періодів. Значення періоду Середньовіччя для історії людства.

Тема № 2. Медієвістичні джерела.

Класифікація середньовічних джерел. Сучасні принципи опрацювання медієвістичних джерел та методів їх вивчення. Джерела доби раннього Середньовіччя. Джерела з історії середніх віків Західної Європи XI-XV ст.

Тема № 3. Західна Європа напередодні епохи Середньовіччя.

Латинський світ у IV-V ст. н.е. (суспільний та державний лад Римської імперії; криза рабовласництва; еволюція колонату; емфітевзис, прекарій, патронат і комендація; криза ідеології, християнізація імперії). Германський світ в першій половині I тис. н.е. (розпад родоплемінного ладу у давніх германців; соціально-економічна структура; соціально-політична організація;

еволюція політичного ладу германців). Світ кельтів (господарчий та общинний лад; політичні утворення). Велике переселення народів. Занепад Західної Римської імперії та утворення варварських королівств.

Тема № 4. Франкська держава.

Франкське завоювання Галії. «Салічна правда» - як історичне джерело. Королівство Меровінгів. Монархія Каролінгів. Розвиток франкського суспільства. Еволюція та розпад імперії Каролінгів. Її значення для подальшої долі Європи.

Тема № 5. Епоха вікінгів (VIII – XI ст.).

Суспільно-політичний лад скандинавів в раннє середньовіччя. Особливість генезису феодалізму в Скандинавських країнах. Духовний світ народів Північної Європи, пантеон богів, міфологія. «Епоха вікінгів»: передумови та причини нормандських набігів. Походи вікінгів в першій половині X - першій половині XI ст. (територія, тактика, військова майстерність). «Норманські» держави. Значення походів вікінгів в історії Західної Європи.

Тема № 6. Західна Європа в кінці раннього Середньовіччя

Основні риси феодального ладу Західної Європи до кінця XI ст. Церква в раннє середньовіччя.

Тема № 7. Виникнення та розвиток середньовічних міст

Міське життя в раннє середньовіччя. Зростання виробничих сил. Відокремлення ремесла від сільського господарства. Теорії походження середньовічних міст. Населення та зовнішній вигляд середньовічних міст. Боротьба міст з феодальними сеньйорами та утворення міського самоуправління. Ремесло та ремісники в містах. Цехи. Боротьба цехів з патриціатом. Положення учнів та підмайстрів, їх боротьба з майстрами. Розвиток торгівлі та кредитної справи в Західній Європі. Міські торговці. Купецькі об'єднання.

Тема № 8. Франція та Англія в IX-XI ст.

Виникнення Французького королівства. Соціально-економічний розвиток Франції в IX-XI ст. Перші Капетинги. Англосаксонські королівства в Британії і особливості процесу феодалізації. Початок процесу феодалізації. Еволюція держави у англосаксів. Датські навали на територію Британії. Нормандське завоювання. Завершення процесу феодалізації.

Тема № 9. Німеччина та Італія в IX-XI ст.

Італія до X ст. Політичний розвиток. Формування феодальних відносин в Італії. Зростання міст. Німеччини в IX на початку XI ст. Східно-Франкське королівство. Об'єднання східно-франкських земель саксонськими герцогами. Соціальні відносини в Німеччині. Італійські походи та коронація Оттона I. Діяльність Оттонів та політична доля Італії. Протистояння між церквою й світською владою. «Римська імперія» Оттонів. «Оттонівське відродження». Саксонська династія.

Тема № 10. Іспанія в VIII - XI ст.

Мусульманське завоювання Іспанії. Мусульманська Іспанія. Виникнення іспано-християнських держав та початок Реконкісти. Соціально-економічний та політичний лад Аустро-Леонського королівства. Каталонія, Наварра і Арагон: особливості соціально-економічного й політичного розвитку.

Тема № 11. Хрестові походи.

Передумови та характер хрестових походів. Клермонський Собор. Рушійні сили хрестоносців. Перший хрестовий похід 1096-1099: шляхи, підготовка, труднощі, наслідки. Держави хрестоносців на Сході: особливості політичного устрою. Другий хрестовий похід 1147-1148: характерні й відмінні риси. Третій хрестовий похід 1189-1192, його підсумки. Четвертий хрестовий похід 1202-1204. Подальші походи. Підсумки хрестових походів, наслідки та значення хрестового руху.

Тема № 12-13. Франція і Англія.

Франція в XI-XIII ст. (соціально-економічний та політичний розвиток). Англія в XI-XIII ст. (соціально-економічний розвиток, завойовницька політика, громадянські війни). Англія і Франція напередодні Столітньої війни. Столітня війна (причини, хід, значення). Паризьке повстання 1356-1358 рр. Жакерія: причини, хід, підсумки. Повстання селян під керівництвом Уотта Тайлера. Політичне об'єднання Франції в другій половині XV ст. Політична ситуація в Англії другої половини XV ст. Війна Червоної та Білої Троянди.

Тема № 14. Німеччина в XI-XV ст.

Імператори і церковна реформа. «Боротьба за інвеституру». Вормський конкордат і підсумки кризи. Священна Римська імперія в XII-XIII ст. (Імперія при Штауфенах, соціально-економічний та політичний розвиток держави). Аграрні відносини. Міста, торгівля та основні промисли в XIV-XV ст. «Східна колонізація» Німеччини в XIV-XV ст. Утворення та розвиток Швейцарського союзу. Політичний розвиток Німеччини в XIV – XV.

Тема № 15. Скандинавські країни в XII-XV ст.

Особливості формування феодального ладу в Скандинавських країнах. Норвегія наприкінці XII-XIII ст. Розвиток феодалізму в Швеції. Розвиток феодалізму в Данії. Міста і бюргерство. Політична боротьба в кінці XIII і в XIV ст. Кальмарська унія. Скандинавські країни у XV ст.

Тема № 16. Італія та країни Піренейського півострова XI-XV ст.

Соціально-економічний розвиток Італії в XI-XII ст. Флорентійська республіка. Міланське герцогство. Італійські морські республіки. Генуезька республіка. Венеціанська республіка. Папська область. Неаполітанське королівство. Зародження мануфактури. Соціально-політичний розвиток міських комун. Повстання чомпі. Аграрний розвиток Італії. Селянські повстання. Виникнення об'єднаного Іспанського королівства, його соціально-економічний розвиток.

Тема № 17. Великі географічні відкриття та виникнення колоніальної системи.

Причини, передумови великих географічних відкриттів. Країни - першопрохідці. Відкриття морського шляху до Індії, колоніальні захоплення португальців. Відкриття західного шляху до Індії. Іспанська колонізація Карибського басейну. Португальські колонії. Географічні відкриття в басейні Тихого океану. Наслідки Великих географічних відкриттів.

Модуль 2. Ранній Новий час

Тема №1. Тенденції історичного розвитку західної цивілізації на початку Нового часу.

Модерна доба в історії західної цивілізації (хронологічні рамки, джерела, значення). Зміни в соціальній структурі країн Західної Європи. Матеріальна картина світу, культурні та наукові досягнення початку Нових часів.

Економічний розвиток країн Західної Європи в ранній Новий час.

Тема №2. Німеччина та Реформація в XVI – першій половині XVII ст.

Політичний лад в Німеччині на початку XVI ст. Соціальна боротьба в селі та містах. Католицька церква. Гуманізм. М.Лютер. Утворення різноманітних течій в реформаційному русі. Громадянська війна в Німеччині. Програма «12 статей». Гейльбронська програма. «Царство праведних» в Мюнстері. Т.Мюнцер. Підсумки громадянської війни. Реформації після Громадянської війни. Протестантизм. Господарське життя Німеччині в другій половині XVI-початку XVII ст. Політичне становище Німеччини в другій половині XVI - початку XVII ст.

Тема №3. Нідерланди в XVI – першій половині XVII ст.

Особливості політичний лад Нідерландів на початку XVI ст. Економічний розвиток Нідерландів в XVI ст. Політика Филиппа II в Нідерландах. Початок визвольного руху. Дворянський союз та іконоборські виступи 1566 р. Режим герцога Альби в Нідерландах. Другий етап визвольної війни. Повстання 1572 року в північних провінціях. Початок третього етапу визвольної боротьби. Аррасська та Утрехтська унії 1579 р. Політична боротьба в Республіці Об'єднаних провінцій в першій половині XVII ст. Економічний розвиток Республіки Об'єднаних провінцій та іспанських Нідерландів в першій половині XVII ст.

Тема №4. Піренеї та Італія в XVI – першій половині XVII ст.

Іспанія в епоху правління Карла V. Зовнішня політика Пилипа II. Іспанія на початку XVII ст. Зовнішня політика Іспанії в першій половині XVII ст. Португалія в XVI – першій половині XVII ст. Італійські війни 1494-1559рр. Соціально-політичний розвиток італійських держав. Реформація і контрреформація в Італії.

Тема №5. Англія в XVI – першій половині XVII ст.

Економічний розвиток Англії в XVI ст. (торгівля, аграрний переворот, огорожування). Абсолютизм та парламентаризм за Тюдорів. Королівська реформація. Контрреформація Марії Тюдор. Абсолютизм і радикальна реформація. Єлізаветинське релігійне урегулювання. Англія під час правління перших Стюартів. Зовнішня політика перших Стюартів.

Тема №6. Франція в XVI – першій половині XVII ст.

Економічний розвиток Франції в XVI ст. Мануфактури та цехи. Соціальний устрій Франції. Абсолютна монархія. Франциск I. Реформація у Франції. Релігійні війни. Перемога Генріха Наваррського. Нантський едикт. Реформи Генріха IV. Франція в епоху Людовика XIII.

Тема №7. Міжнародні відносини в XVI – першій половині XVII ст.

Розвиток міжнародних відносин в Європі в XVI ст. Османський фактор в європейській політиці. Тридцятирічна війна та її наслідки. Вестфальська система міжнародних відносин.

Тема № 8. Англія в XVII-XVIII ст.

Соціально-економічні причини початку революції і Англії. Громадянська війна (етапи, основні події). Встановлення республіки. Протекторат Кромвеля.

Друга республіка та реставрація Стюартів. «Славна революція» 1688 р. Політичний та соціально-економічний розвиток Англії у XVIII ст. Промисловий переворот.

Тема № 9. Франція у другій половині XVII – XVIII ст.

Особливості розвитку капіталістичного укладу у другій половині XVII — на початку XVIII ст. Соціально-економічна криза часів Фронди (1648р. — друга половина XVII ст.). Французький абсолютизм за часів Людовика XIV (1661-1715). Прискорення економічного й соціального розвитку у XVIII ст. Правління Людовика XV (1715-1774). Розвиток Французького Просвітництва. Розповсюдження передових ідей.

Тема №10. Іспанія та Португалія в другій половині XVII – XVIII ст.

Іспанська держава у другій половині XVII ст. – на початку XVIII ст. Правління іспанських Габсбургів. Війна за «іспанську спадщину» (1701-1714 рр.). Правління Бурбонів у Іспанії. Іспанське Просвітництво. Беніто Фейхоо (1676-1764 рр.). Реформи 60-х — 80-х років XVIII ст. в Іспанії. Соціально-економічний розвиток Португалії другій половині XVII-XVIII ст. Португальський абсолютизм. Правління Жозе I (1750-1777) і реформи маркіза Помбала.

Тема №11. Німеччина та Пруссія у другій половині XVII – XVIII ст.

Німеччина після Вестфальського миру (1648 р.). Політична роздробленість. Аграрні відносини. Розвиток мануфактури. Бранденбурзько-Прусська держава. Формування «прусацтва» як воєнно-політичної монархії за часів Фрідріха-Вільгельма I (1713-1740). Політика «просвіченого абсолютизму». Правління пруського короля Фрідріха II (1740-1786). Німецьке Просвітництво. І. Кант (1724-1804рр.), І. В. Гете (1749-1832 рр.), І. С. Бах (1685-1750 рр.).

Тема 12. Монархія Габсбургів у другій половині XVII – XVIII ст.

Володіння Габсбургів у середині XVII ст. Наслідки Тридцятирічної війни (1618-1648 рр.). Соціально-економічний устрій монархії Габсбургів. Війни (кінець XVII — початку XVIII ст.) з Османською імперією і за «Іспанську спадщину». Політика «просвіченого абсолютизму». Правління Марії Терезії (1740-1780) і Йосифа II (1780-1790).

Тема № 13. Міжнародні відносини в другій половині XVII – XVIII ст.

Основні проблеми міжнародних відносин у другій половині XVII-XVIII ст: династичні війни; колоніальна політика. Боротьба Франції за гегемонію в Європі у другій половині XVII ст. Дипломатія і війни Людовика XIV. Англія у міжнародних відносинах другої половини XVII ст. Підходи політичних партій вігів і торі щодо зовнішньої політики країни. Міжнародні відносини на початку XVIII ст. Війна за «іспанську спадщину» (1701-1714 рр.). Північна війна (1700-1721 рр.). Перегрупування держав у середині XVIII ст. Семирічна війна (1756-1763 рр.) та її наслідки для Європи і колоній. Формування іспансько-португальської колоніальної системи у XVII-XVIII ст. Голландська колоніальна система. Англійсько-голландське суперництво. Формування французької колоніальної системи. Англійсько-французьке суперництво.

Тема № 14. Війна за незалежність у Північній Америці та утворення США.

Політичний устрій та соціально-економічний розвиток англійських колоній Північної Америки в XVII- серед. XVIII ст. Причини та ідейні витoki війни за незалежність. Початок та воєнні дії в період війни за незалежність. Діяльність континентальних конгресів і проголошення незалежності США. Формування основ державності США в кінці XVIII ст. Конституція 1787р., Біль про права 1791р. Характер, рушійні сили, історичне значення та особливості війни за незалежність як першої американської революції.

Модуль 3. Пізній Новий час

Тема №1. Загальні тенденції розвитку Західної цивілізації на завершальному етапі Нового часу.

Межі існування та вплив Західної цивілізації на світовий розвиток на завершальному етапі Нового часу. Тенденції в суспільно-політичному розвитку країн Західної цивілізації. Основні природно-наукові відкриття XIX – поч. XX ст. Роль науки в економічному та суспільному житті суспільства. Науково-технічні винаходи і їх значення. Розвиток громадських наук в XIX – поч. XX ст.

Тема №2. Велика Французька буржуазна революція. Перша імперія.

Соціально-економічні та політичні передумови революції. Початок революції. Конституційний період. Фельяни. Жирондисти. Якобінська диктатура. Переворот 9 термідора II року Республіки. Підсумки й значення революції у Франції. Переворот 18 брюмера VIII року Республіки. Роки Консульства (1799 – 1804 рр.). Внутрішньополітичний і соціально-економічний розвиток Франції в період Першої імперії (1804 – 1814 рр.). Зовнішня політика Франції II пол. 90-х років XVIII ст. – на поч. XIX ст. Війни періоду Першої імперії.

Тема №3. Політична ситуація в Європі у першій половині XIX ст.

Віденський конгрес та договори 1814-1815 рр. «Священний» і Четвертинний союзи у 1815р. Другий Паризький мир 1815 р. Феодально-монархічна реакція в Європі. Буржуазні революції в Іспанія та Португалії. Буржуазна революція в Італії. Конгреси «Священного союзу». Кримська війна (1853-1856 рр.). Крах Священного союзу; розвал меттерніхівського порядку. Завершення війни. Паризький мирний конгрес (лютий-березень 1856 р.). Колоніальна політика європейських країн.

Тема №4. «Весна народів». Революції 1848 – 1849 рр. у країнах Європи

Революція 1848 р. у Франції. Революція 1848 р. в Німеччині. Революція в Австрійській імперії. Революція в Італії. Спільне й особливе у революціях 1848 – 1849 рр. в країнах Європи.

Тема №5. Громадянська війна в США.

Регіональні особливості соціально-економічного розвитку США в сер. XIX ст. Причини конфлікту між Північчю та Півднем. Президентські вибори 1860 р. Початок громадянської війни. Створення Південної конфедерації. Головні етапи Громадянської війни. Військові дії в I період громадянської війни (1861 – 1862 рр.). Внутрішня і зовнішня політика президента А. Лінкольна в період війни. Закон про гомстеди. Другий період громадянської війни (1862 – 1865 рр.). Поразка Південної конфедерації. «Реконструкція» Півдня 1865 – 1877 рр.

Тема №6. Об'єднання Німеччини

Політичний та економічний розвиток Німеччини в в першій половині XIX ст. Конституційний конфлікт у Пруссії та прихід до влади Бісмарка. Імперська

конституція 1848 р. та дискусія про шляхи національного об'єднання. Політична поразка конституції. Війни Пруссії за об'єднання Німеччини. Північнонімецький союз. Ліквідація конституційного конфлікту. Історичне значення об'єднання Німеччини. Франко-пруська війна. Завершення об'єднання Німеччини та його наслідки.

Тема №7. Об'єднання Італії.

Політична карта Італії в пер. пол. ХІХ ст. Історичні передумови Рисорджименто. Перша війна за незалежність та формування основних політичних течій італійського національного руху. Д. Мадзині, Б. Кавур, Д. Гарібальді. Міланське повстання 1853 р. і війна з Австрією. Поширення революційного руху в Італії. Плебісцит 1860 р. і утворення Італійського королівства. Політика Святого Престолу в період об'єднання італійської держави та вирішення «папського питання». Консолідація італійської держави в 60-х рр. Віктор Еммануїл.

Тема №8. Британія та США в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття

Особливості економічного розвитку Великої Британії в другій половині ХІХ ст. Внутрішня політика лібералів і консерваторів. Робітничий і профспілковий рухи. Зовнішня і колоніальна політика Великої Британії в останній третині ХІХ ст. Англо-бурська війна. Британія на початку ХХ ст. (внутрішня та зовнішня політика). Соціально-економічний розвиток США в другій половині ХХ ст. Внутрішньополітичний розвиток США. Зовнішня політика США в останній третині ХІХ – на початку ХХ століття.

Тема №9. Франція та Італія в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття

Встановлення Другої імперії у Франції. Соціально-політичний розвиток країни. Внутрішньополітичний розвиток за режиму Третьої Республіки у 70-ті рр. Соціально-економічний розвиток Франції в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Зовнішня і колоніальна політика Франції. Державний лад Італії в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Внутрішня та зовнішня політика «Правої» (1861-1876). «Парламентська революція» 1876 р. «Ліва» та її політика. Авторитарний та імперський курс Ф.Кріспі. Політична криза кінця ХІХ-початку ХХ ст. Зовнішня політика Італії на початку ХХ ст.

Тема №10. Німеччина та Австро-Угорщина в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття.

Внутрішньополітичний розвиток Німеччини. Соціально-економічний розвиток об'єднаної Німеччини. Зовнішня політика Німеччини в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Утворення Австро-Угорщини та консолідація системи дуалізму. Соціально-економічний розвиток та внутрішня політика Австро-Угорщини в останній третині ХІХ ст. Соціально-економічний розвиток та загострення протиріч у Австро-Угорщині на початку ХХ століття.

Тема №11. Міжнародні відносини в останній третині ХІХ – на початку ХХ століття.

Формування основних суперечностей між імперіалістичними державами. Створення Троїстого союзу, Антанти. Міжнародні кризи на початку ХХ століття. Розміщення сил на світовій арені напередодні війни. Вбивство у

Сараєво. Причини та характер війни. Перший етап війни. Завершальний етап війни. Кінець війни, її підсумки, міжнародна ситуація в післявоєнному світі.

5.2. Тематика семінарських занять

Модуль 1.

Тема № 1. Вступ до історії Західної цивілізації.

Тема № 2. Медієвістичні джерела.

Тема № 3. Західна Європа напередодні епохи Середньовіччя.

Тема № 4. Франкська держава.

Тема № 5. Епоха вікінгів (VIII – XI ст.).

Тема № 6. Західна Європа в кінці раннього Середньовіччя

Тема № 7. Виникнення та розвиток середньовічних міст

Тема № 8. Франція та Англія в IX-XI ст.

Тема № 9. Німеччина та Італія в IX-XI ст.

Тема № 10. Іспанія в VIII - XI ст.

Тема № 11. Хрестові походи.

Тема № 12. Франція і Англія .

Тема № 14. Німеччина в XI-XV ст.

Тема № 15. Скандинавські країни в XII-XV ст.

Тема № 16. Італія та країни Піренейського півострова XI-XV ст.

Тема № 17. Великі географічні відкриття та виникнення колоніальної системи.

Модуль 2.

Тема 1. Тенденції історичного розвитку західної цивілізації на початку Нового часу.

2. Німеччина та Реформація в XVI – першій половині XVII ст.

Тема 3. Нідерланди в XVI – першій половині XVII ст.

Тема 4. Піренеї та Італія в XVI – першій половині XVII ст.

Тема 5. Англія в XVI – першій половині XVII ст.

Тема 6. Франція в XVI – першій половині XVII ст.

Тема 7. Міжнародні відносини в XVI – першій половині XVII ст.

Тема 8. Англія в XVII-XVIII ст.

Тема 9. Франція у другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 10. Іспанія та Португалія в другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 11. Німеччина та Пруссія у другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 12. Монархія Габсбургів у другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 13. Міжнародні відносини в другій половині XVII – XVIII ст.

Тема 14. Війна за незалежність у Північній Америці та утворення США

Модуль 3.

Тема 1. Загальні тенденції розвитку Західної цивілізації на завершальному етапі Нового часу.

Тема 2. Велика Французька буржуазна революція. Перша імперія.

Тема 3. Політична ситуація в Європі у першій половині XIX ст.

Тема 4. «Весна народів». Революції 1848 – 1849 рр. у країнах Європи

Тема 5. Громадянська війна в США.

Тема 6. Об'єднання Німеччини

Тема 7. Об'єднання Італії.

Тема 8. Британія та США в другій половині XIX – на початку XX століття

Тема 9. Франція та Італія в другій половині XIX – на початку XX століття

Тема 10. Німеччина та Австро-Угорщина в другій половині XIX – на початку XX століття

Тема 11. Міжнародні відносини в останній третині XIX – на початку XX століття.

5.3. Організація самостійної роботи студентів

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	Форми звітності
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	20	Конспект
2.	Підготовка до семінарських занять	90	Конспект
3.	Підготовка до 3-х проміжних контролів	12	Модульні контрольні роботи
4.	Виконання індивідуальних завдань: підготовка 2 рефератів з обраної тематики	14	Реферати
5.	Підготовка до 3-х екзаменів	90	Екзамени
	Разом	226	

Тематика індивідуальних завдань Орієнтовна тематика рефератів

Модуль 1.

1. Харчові традиції середньовічного Заходу
2. Людина подорожуюча. Засоби інформування й комунікації.
3. Строкати лики повсякденності. Форми життєвого укладу.
4. Форми життєвого укладу в західноєвропейському середньовічному суспільстві.
5. Життя і смерть у соціокультурних уявленнях середньовіччя й життєвій практиці епохи.
6. Брачно-сімейні традиції і становище жінки в раннє середньовіччя (за варварськими судейниками).
7. Правовий статус середньовічної жінки (за королівським і міським законодавством XI-XV ст.).
8. Уявлення про любов і взаємини статей.
9. Жінка в епоху Відродження.
10. Дитина в західноєвропейському середньовічному суспільстві: традиції виховання.

Модуль 2.

1. Розвиток продуктивних сил в промисловості у XIV - XVII ст.;
2. Роль простого товарного виробництва у формуванні капіталістичних відносин;
3. Історичне місце XVI ст. у процесі генези капіталізму.
4. Формування капіталістичних відносин у Німеччині на початку XVI ст.
5. Німецьке селянство у XV-XVI ст..
6. Католицька церква в Німеччині напередодні Реформації.
7. Порівняльна характеристика програм Селянської війни 1525 р.
8. Бюргерство у Селянській війні 1525 р.
10. Великий шлях невеликої країни (Швейцарській конфедерації більше 700 років).
11. Догмати , морально-етичні норми та організаційні принципи кальвінізму.
12. Росповсюдження кальвінізму в Європі XVI – XVII ст.
13. Контрреформація і культура.
14. Політичний портрет Ізабелі Кастильської.
15. Іспанська інквізиція у XVI – XVII ст.
16. Іспанська колоніальна імперія у XVI - XVII ст.
17. Англійська Реформація. Її основні етапи.
18. Англо-іспанська боротьба на морях.

19. Політичний портрет Єлизавети Тюдор.
  20. Шотландія: суспільно-політичні погляди на проблему співіснування у Великобританії.
- Модуль 3.
1. Партії під час Англійської та Французької буржуазної революцій: порівняльний аналіз.
  2. Становище католицизму в новий час.
  3. Становлення колоніальної системи в світі.
  4. Пруська армія та її роль у становленні Німецької держави.
  5. Іспанія після війни за «Іспанську спадщину».
  6. Діяльність Кольбера: кольбертизм.
  7. Португалія за маркіза де Помбала.
  8. Основні документи Великої Французької революції: порівняльний аналіз.
  9. «100 днів Наполеона»: нові факти з життя Наполеона.
  10. Війна за Польську спадщину (1733-1735): наслідки для Європи.
  11. Розвиток науки і техніки у країнах Європи та Америки у XIX ст.
  12. Таємні організації в Західній Європі у XIX ст.
  13. К. Меттерніх та його вплив на європейську політику.
  14. Великобританія і Франція в Кримській війні 1853 – 1856 рр.
  15. О. Бісмарк та його роль в історії Німеччини.
  16. Вікторіанська епоха у Великобританії.
  17. Формування двопалатної системи в США.
  18. Мистецтво країн Європи та Америки у XIX ст.
  19. Вплив анархізму, марксизму, соціал-реформізму на політичну динаміку другої половини XIX – початку XX ст.
  20. I та II Інтернаціонали.
  21. Процес урбанізації та нове міське середовище.
  22. Формування основних ідейно-політичних течій: консерватизм, лібералізм, соціалізм.
  23. Національні особливості революцій 1848 – 1849 рр. в Європі.
  24. «Молода Італія»: діяльність та лідери.
  25. Проблема входження нових територій до складу США у XIX ст.
  26. Епоха Т. Рузвельта.
  27. Особливості зовнішньої політики США XIX – початку XX ст.
  28. Освітні реформи в країнах Європи.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю*: семінарські заняття, індивідуальні завдання.
- 6.2. *Форми проміжного контролю*: модульна контрольна робота.
- 6.3. *Форми підсумкового контролю*: екзамен.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, якість виконання студентом індивідуального завдання у вигляді рефератів та таблиць.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі та включає два теоретичні питання, відповіді на які дають можливість оцінити рівень оволодіння теоретичним матеріалом з дисципліни.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Періодизація епохи середньовіччя в Західній Європі. Загальна характеристика періодів.

2. Англія в XI-XIII ст. (соціально-економічний розвиток, завойовницька політика, громадянські війни).

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та схема формування підсумкової оцінки

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	відмінно
70-89	добре
51-69	задовільно
1-50	незадовільно

Схема розподілу балів

Максимальна кількість балів	40 балів (поточний контроль)	10 балів (проміжний контроль)	50 балів (підсумковий контроль)
Мінімальний пороговий рівень	20 балів (поточний контроль)	6 балів (проміжний контроль)	25 балів (підсумковий контроль)

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і

	практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Реферат	5

Оцінювання *рефератів* здійснюється за такими критеріями: самостійність та оригінальність дослідження, виконання поставлених автором завдань, здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела.

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 5 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного, проміжного та підсумкового контролів.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Дошка, ілюстрації, мапи Європи та світу, технічні засоби для демонстрування науково-популярних фільмів (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова

1. Алексєєв Ю.М. та ін. Всесвітня історія: Навч. посібник. – К., 2007
2. Аранов Д. В. История человечества: [учебное пособие.] / Д. В. Аранов – Орел: Орел ГТУ, 2008. – 203 с.
3. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. – Т. 2. Високе і пізні Середньовіччя: курс лекцій. – Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2010. – 616 с.
4. Всесвітня історія. Навч. посібник / Б. Гончар, М. Козицький, В. Мордвінцев, А. Слюсаренко. – К., 2002.
5. История средних веков: В 2 т.: Учебник / Под ред. С.П. Карпова. – Т.1. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 2001. – 640 с.
6. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу : (кінець XV - початок XIX ст.) : навчальний посібник / З. А. Баран, С. П. Качараба, Р. Б. Сіромський, Б. П. Чума ; за наук. ред. З. А. Баран. Київ : Знання, 2015. - 533 с.
7. Крижанівський О. П. Історія середніх віків. – Київ: «Аквілон-Прес», 1998, - 284 с.

8. Blanc-Chaléard M.-C. Histoire de l'immigration / Marie-Claude Blanc-Chaléard. – Paris : Éditions la Découverte, 2007. – 128 p.
9. Chambers M., Grew R., Herlihy D., Rabb T.K., Woloch I. The Western Experience, 1992.
10. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації. Львів, 2002.
11. Айзенштат М.П. Британия Нового времени. Политическая история: учебное пособие / М. П. Айзенштат. – Москва: КДУ, 2007. – 204 с.
12. Алентьева Т.В. Начало формирования политического образа Авраама Линкольна на Севере // Всеобщая история. Современные исследования. 25 лет кафедре всеобщей истории БГУ. Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 16 / Под ред. С.Ф. Блуменау. – Брянск: Изд-во БГУ, 2007. – С. 96-105.
13. Алентьева Т.В. Образ Линкольна на Юге // Всеобщая история. Современные исследования. Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 12. / Под ред. С.Ф. Блуменау. Брянск: Изд-во БГУ, 2003. – С.64-76.
14. Американские президенты: 41 исторический портрет от Джорджа Вашингтона до Билла Клинтона / под ред. Ю. Хайдекинга. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 640 с.
15. Антюхина-Московиченко В.И. Третья республика во Франции, 1870-1918. – М, 1986.
16. Аранов Д. В. История человечества: [учебное пособие.] / Д. В. Аранов – Орел: Орел ГТУ, 2008. – 203 с.
17. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993.
18. Бабак А. Н. Всемирная история в 24-х томах. Т. 7. Раннее средневековье. / [под ред. А. Н. Бабака, И. Е. Войнич.] – Минск: Литература, 1998. – 592 с.
19. Бабак А. Н. Всемирная история в 24-х томах. Т. 8. Крестоносцы и монголы. / [под ред. А. Н. Бабака, И. Е. Войнич, Н. М. Волчек.] – Минск: Литература, 1998. – 528 с.
20. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. – Т. 1. Ранне Середньовіччя: курс лекцій. – Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2009. – 496 с.
21. Барг М.А. Великая английская революция портретах ее деятелей. - М.,1991.
22. Батыра К. И. Всеобщая история государства и права/ [под ред. К. И. Батыра.] – М.: Былина, 1999. – 362 с.
23. Бацер М.И. Левеллеры против Кромвеля (1647-1649 гг.) // Новая и новейшая история. -2002. - №3.
24. Безрученко И. М. История древнего мира и средних веков: [учебное пособие.] / И. М. Безрученко. – М.: Юнита, 1999. – 63 с.
25. Блок, Марк. Феодалне суспільство / [пер. з фран. Віктора Шовкуна.] – Київ: Всесвіт, 2002. – 506 с.
26. Бовуар Симона де. Второй пол. М., 1995.
27. Боев В.Г. Бисмарк и Конституция Германии 1871 года // Вопросы истории – 2005. - № 8
28. Бойцов М. История средних веков / М. Бойцов, М. Шукуров. – М.: Мирос, 1995. – 416 с.
29. Большая энциклопедия в 62-х томах. Т. 47.: Сословная монархия. / [под ред. С. А. Кондратов.] – М.: Терра, 2006. – 590 с.
30. Большая энциклопедия в 62-х томах. Т. 54.: Феод, Феодал, Феодализм. / [под ред. С. А. Кондратов.] – М.: Терра, 2006. – 598 с.
31. Бринтон К. Истоки западного образа мысли. М., 2003.
32. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Том I. Структури повсякденності: можливе і неможливе. Пер. з фр. Київ: Основи, 1995.
33. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. Том I.
34. Бутромеев. В.П. Всемирная история в лицах: Позднее средневековье. – М.: «ОЛМА-ПРЕСС», 1999. – 320 с.
35. В «пороховом погребі Європи». 1878–1914. М., 2003.
36. Винайдення традиції / ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджера. – К., 2005.
37. Виноградов К. Б. Мировая политика 60-80-х годов XIX века: события и люди. М., 1991.
38. Виноградов К. Б. Мировая политика 60-80-х годов XIX века: события и люди. Л., 1991.
39. Виппер Р. Д. История средних веков. / С. Д. Виппер – М.: Республика, 1993. – 511 с.

40. Воцелка К. История Австрии. Культура, общество, политика / Карл Воцелка [пер. с нем. В. Ковалева]. – М. : Весь Мир, 2007. – 512 с. – (Национальная история).
41. Вульф Е. Європа і народи без історії / Ерік Вульф [пер. з англ. І. Пошивайла]. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 535 с.
42. Галкин А. Консерватизм в прошлом и настоящем / А. Галкин, П. Рахшмир. – М. : Наука, 1987. – 192 с. – (История и современность).
43. Гарипзанов И.Х. Рецепция античного наследия в Каролингскую эпоху: имперский код власти и проблемы «Каролингского возрождения»./ И.Х.Гарипзанов// Средние Века. – 2006. – №1. – С. 35-52.
44. Геллнер Э. Разум и культура. Историческая роль рациональности и рационализма. М., 2002.
45. Гергей Е. История папства. М., 1996.
46. Глушанин Е. П. История Германии. С древнейших времен до создания Германской империи: Учебное пособие. / [под ред. С. А. Васютина и Е. П. Глушанина:] в 3 тт. – М.: КДУ, 2008. – Т. 1. – 544 с.
47. Гутнова Е. В. Сборник статей по истории Европы: генезис феодализма в Европе. / Е. В. Гутнова, З. В. Удальцова. – М.: Издательство московского университета, 2007. – 358 с.
48. Даль Р. Демократия и ее критики. М., 2003.
49. Девриз К. Великие сражения средних веков 1000-1500 гг. / К. Девриз, М. Догерти, Й. Дикки и др. – М.: Эксмо, 2007. – 224 с.
50. Дейвіс Н. Європа. Історія. – К., 2000.
51. Дейвіс Н. Європа: Історія / Норман Дейвіс [пер. з англ. П. Тарашука]. – Київ : Основи, 2006. – 1464 с.
52. Дейвіс Норман. Європа: Історія / [пер. з англ. П. Гаращук, О. Коваленко.] – Київ: Основи, 2001. – 1463 с.
53. Джадж, Гарри. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия: Всемирная история. / Гарри Джадж: В 9 тт. – М.: Весь мир, 2007. – Т. 3. – 396 с.
54. Договор о браке принца Карла с испанской инфантой, 1623г./ [Хрестоматія з нової історії. Частина I. / упорядники Г.О.Цвікальська та С.М. Ходорков]. -К.: Радянська школа, 1973.-158 с.
55. Дюверже М. Политические партии / Морис Дюверже. – Москва: Академический проект, 2002. – 560 с.
56. Егер, Оскар. Всемирная история: Средние века. / [под ред. Л. К. Полевого]: в 4 тт. – СПб.: ИСБН, 1997. – Т. 2. – 690 с.
57. Журавлева И. А. Всемирная история. История средних веков. / И. А. Журавлева. – Тула:ТулГУ, 2007. – 214 с.
58. Зомбарт В. Буржуа. Этюды по истории духовного развития современного экономического человека. М., 1994.
59. История войн. Т. 2. Тридцатилетняя война. Войны эпохи нового времени. Первая мировая война 1914–1918 гг. Ростов-на-Дону; М., 1997.
60. История Германии : учебное пособие : в 3 тт. / Под общ. ред. Б. Бонвеча. — М.: КДУ, 2008. — Т. 2: От создания Германской империи до начала XXI века. — 672 с.
61. История Германии: учебное пособие: в 3 тт. / Под общ. ред. Б. Бонвеча. – М.: КДУ, 2008. — Т. 1: С древнейших времен до создания Германской империи. — 544 с.
62. История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до Первой мировой войны. – Москва: Наука, 2000. – 676 с.
63. История печати: Антология. В 2 т. М., 2001.
64. История политических и правовых учений. XVII–XVIII вв. М., 1989.
65. История средних веков: в 2-х т.: [Учебник] / [под. ред. С.П.Карпова]. - М.: Издательство МГУ: ИНФРА - М, 2000. Т.1.- 2000.- 640 с.
66. История средних веков: в 2-х т.: [Учебник] / [под. ред. С.П.Карпова]. - М.: Издательство МГУ: ИНФРА - М, 2000. Т.1.- 2001.- 432 с.
67. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу : (кінець XV - початок XIX ст.) : навчальний посібник / З. А. Баран, С. П. Качараба, Р. Б. Сіромський, Б. П. Чума ; за наук. ред. З. А. Баран. Київ : Знання, 2015. - 533 с.

68. Історія Норвегії / К. Гелле, Р. Даніельсон, Е. Говланд, Т. Грьонлі [пер. з норв. Н. Іваничук]. – Львів : Літопис, 2001. – 336 с.
69. Карева В. В. История средних веков. / В. В. Карева. – М.: ПСТБИ, 1999. – 120 с.
70. Карпантье Ж. История Франции. / [под ред. Ж. Карпантье, Ф. Лебрена, Ж. Ле Гоффа; пер. с франц. М. Некрасова.] – СПб.: Евразия, 2008. – 607 с.
71. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: Монографія. – К. : Либідь, 1999. – 352 с.
72. Кинелев В. Г., Миронов В. Б. Образование, воспитание, культура в истории цивилизаций. М., 1998.
73. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу. – К., 2005. – С. 75-93: Історичні критерії поняття революції нової доби.
74. Корецкий В. М. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. / под ред. В. М. Корецкого. – М.: Наука, 1961. – 572 с.
75. Кто есть кто в мире / [Гл. ред. Г.П. Шалева]. – М.: СЛОВО, 2009. – 1264 с.
76. Кузьмін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки : навчальний посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2011.
77. Ле Гофф, Жак. Цивилизация средневекового Запада. / Жак Ле Гофф. – М.: Прогресс, 1992. – 200 с.
78. Либерализм Запада XVII-XX века / под ред. В. Согрина. – М. : Институт всеобщей истории РАН, 1995. – 228 с.
79. Лот, Фердинанд. Последние Каролинги. / [пер. с франц. Ю. Ю.Дигилевой.] – СПб.: Евразия, 2001. – 320 с.
80. Майка Юзеф Социальное учение католической церкви. Рим; Люблин. 1994.
81. Маккормак Дж. Історія Ірландії / Джон Маккормак [пер. з англ. А. Олійник]. – К. : Юніверс, 2006. – 296 с.
82. Мак-Ніл Д. Піднесення Заходу. Історія людського суспільства. – К., 2002.
83. Малахов В. Национализм как политическая идеология: Учебное пособие. – Москва: КДУ, 2005. – 320 с.
84. Манфред А.З. Три портрета эпохи Великой Французской революции (Руссо, Мирабо, Робеспьер). – М., 1999.
85. Матвеев В.А. Британская монархия: искусство выживания / В.А Матвеев //Новая и новейшая история (НИИ). - 1993. - №6. - 224 с.
86. Мейнандер Х. История Финляндии. Линии, структуры, переломные моменты / Хенрик Мейнандер [пер. со швед. З. Линден]. – М. : Весь Мир, 2008. – 248 с. – (Национальная история).
87. Мовчан С. П., Кипаренко Г. М. Велика Британія: географія, історія, культура. – Львів : ПАІС, 2012. – 496 с.
88. Монархия и народовластие в культуре Просвещения. М., 1995.
89. Морган К. О. История Великобритании. / К. О. Морган. – М.: Новый мир, 2006. – 486с.
90. Мортон А.Л. История Англии / Лесли Мортон. - М.: Изд-во иностр. лит., 1950. - 260 с.
91. Моціяка П. П. Нова історія країн Європи і Америки. – Ч. 1. – XVII-XVIII ст.:Курс лекцій. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 221 с.
92. Национализм в мировой истории / Под ред. В. Тишкова, В. Шнирельмана. – М. : Наука, 2007. – 601 с.
93. Нова історія країн Західної Європи й Північної Америки, XVII - 60-ті роки XIX століття : підруч. для студентів ВНЗ / [Б. М. Гончар та ін. ; за ред. Б. М. Гончара] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київський університет, 2013. - 735 с.
94. Новая история стран Европы и Америки : учеб. для вузов / И. М. Кривогуз, В. Н. Виноградов, Н. М. Гусева и др.; под ред. И. М. Кривогуза. — 5-е изд., стереотип. — М. : Дрофа, 2005. – 909 с.
95. Новая история стран Европы и Америки, Начало 1870-1918 года, Григорьева И.В., 2001
96. Новая история стран Европы и Америки. В 3 тт. под ред. А.М. Родригеса. М., 2008.

97. Новая история стран Европы и Америки. Первый период: Учеб. по спец. «История»/ В.Н. Виноградов, Н.М. Гусева, А.М. Зверев и др.; Под ред. Е.Е. Юровской и И.М. Кривогуза. - М.: Высш. шк., 1998. - 415 с.
98. Новая история стран Европы и Америки: Второй период / В.Н. Виноградов, Н. М. Гусева, А.М. Зверев и др.; Под ред. Е.Е. Юровская и И.М. Кривогуз. – М.: Высшая школа, 1998 .
99. Осборн Р. Цивилизация. Новая история Западного мира. - М.: АСТ; Астрель, 2010. - 764 с.
100. Остапенко Г.С. Британская монархия от Эдуарда до Елизаветы II/ Г.С.Остапенко// Новая и новейшая история. – 2000. - №4-5. – 56-82.
101. Очерки по истории мировой культуры. Учебное пособие. // Под ред. Т.Ф. Кузнецовой. М., 1997.
102. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства: [нав. посібник.] / Ю. В. Павленко. – К.: Лебідь, 2001. – 360 с.
103. Пастуро, Мишель. Повседневная жизнь Франции и Англии во времена рыцарей круглого стола. / Мишель Пастуро. – М.: Молодая гвардия, 2001. – 83 с.
104. Патрушев А. И. Германская история. / А. И. Патрушев. – М.: Издательство «Весь мир», 2003. – 256 с.
105. Плешаков С.Л. Генрих IV Французский / С.Л. Плешаков // Вопросы истории. 1999. - № 10. - С.65-81.
106. Попов Н. В. Монархи Европы: Судьбы династий. / [под ред. Н. В. Попова.] – М.: ТЕРРА, 1997. – 624 с.
107. Рассел Б. Мудрость Запада: исторические исследования западной философии в связи с общими и политическими обстоятельствами. М., 1998.
108. Ревякин, Александр Васильевич. Новая история стран Европы и Америки, конец XV - XIX век : учеб. пособие для вузов. М., 2007.
109. Риер Я.Г. История средневековых цивилизаций. Западная, Центральная и Южная Европа в V – XX вв.: [Учебное пособие.] / Я. Г. Риер: в 5 ч. – Могилев: Могилевский государственный университет им. А. А. Кулешова, 2001. – ч. 1. – 205 с.
110. Робин К. Реакционный дух. Консерватизм от Эдмунда Бёрка до Сары Пейлин [пер. с англ. М. Рудакова, И. Кушнарева, К. Бандуровского]. – М. : Издательство Института Гайдара, 2013. – 312 с.
111. Рудь М. О. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія: [Навч. Посібник] / Упорядник М. О. Рудь. — К. Либідь, 2005. – 378 с.
112. Руткевич А. Что такое консерватизм? / Алексей Руткевич. – Москва, Санкт-Петербург : Университетская книга, 1999. – 224 с.
113. Рыжков К.В. 100 великих монархов мира. / К.В. Рыжков. – М.: Вече. 2008. – 445с.
114. Сказкин С.Д. Хрестоматия по истории средних веков: Т. 1. Раннее средневековье / под ред. С. Д. Сказкина. – Москва: Издательство социально-экономической литературы, 1961. – 688 с.
115. Сказкин С.Д. Хрестоматия по истории средних веков: Т. 2. X – XV века. / под ред. С. Д. Сказкина. – М.: Изд-во соц.-экон. литературы, 1963. – 752 с.
116. Согрин В. Идеология в американской истории: от отцов-основателей до конца XIX века / Владимир Согрин. – Москва: Наука, 1995. – 238 с.
117. Согрин В.В. Важные аспекты изучения истории США XIX века // Новая и новейшая история. – 2006. - № 5.
118. Согрин В.В. Война за независимость как социально-политическая революция//
119. Согрин В.В. Образование Североамериканского государства: новое прочтение // Новая и новейшая история. - 2002. - №1.
120. Согрин В.В. Политическая власть, демократия и олигархия в Северной Америке колониального периода // Новая и новейшая история. - 2001.- №1.
121. Сорочан С. Д. Історія середніх віків. / С. Д. Сорочан. – Харків: НМЦ «СД», 2001. – 112 с.
122. Степанова В.Е. История средних веков: Хрестоматия. Пособие для учителей / В. Е. Степанова, А. Я. Шевеленко. – М.: Просвещение, 1969. – 351 с.

123. Структури повсякденності: можливе і неможливе. Пер. з фр. Київ: Основи, 1995. Том 2. Ігри обміну. К.: Основи, 1997. Том 3. Час світу. К.: Основи, 1998.
124. Сухий О. Історія Бельгії / Олексій Сухий. – Львів : ЛА «Піраміда», 2005. – 260 с.
125. Таланов А. А. Война Роз. Йорки и Ланкастеры. / А. А. Таланов. – М.: Рейтаръ, 2001. – 64 с.
126. Таран Л. Французька революція кінця XVIII ст. в світі сучасних дискусій// Історія України. - 2003.- №21-22.
127. Тейлор А. Габсбурзька монархія. 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини / А. Тейлор [пер. з англ. А. Портнов, С. Савченко].– Львів : ВНТЛ-Класика, 2002. – 268 с.
128. Тишков В. Історія Канади / В. Тишков, Л. Кошелев. – Москва: Мысль, 1982. – 268 с.
129. Тіндалл Дж. Історія Америки /Дж. Б. Тіндалл, Е. Д. Шай [пер. з англ. Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур]. – Львів : Літопис, 2010. – 904 с.
130. Тревельян Дж.М. Історія Англії от Чосера до королеви Вікторії [пер. с англ. А. Крушинської, К. Татарінової]. – Смоленск, Русич, 2001. – 624 с.
131. Тушинський М. Стихія великого переселення/ Михайл Тушинський// Вокруг Света – 2004. - №11. – С. 76-89.
132. Фавтьє, Робер. Капетинги и Франция. / [пер. с франц. Г. Ф. Цыбулько.] – СПб.: Евразия, 2001. – 320 с.
133. Хобсбаум Э. Век імперії. 1875-1914 / Эрик Хобсбаум [пер. с англ. Л. Якуниной]. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 1999. – 512 с.
134. Хобсбаум Э. Век капітала. 1848-1875 / Эрик Хобсбаум [пер. с англ. Л. Якуниной]. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 1999. – 480 с.
135. Хобсбаум Э. Век революції. Европа 1789-1848 / Эрик Хобсбаум [пер. с англ. Л. Якуниной]. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 1999. – 480 с.
136. Цьольнер Е. Історія Австрії / Еріх Цьольнер. – Львів: Літопис, 2001. – 712 с.
137. Чубинський В.В. Бисмарк: Біографія. – СПб, 1997.
138. Шатохіна-Мордвінцева Г.А. Історія Нідерландов: учебное пособие для вузов / Г. А. Шатохіна-Мордвінцева. – Москва: Дрофа, 2007. – 510 с.
139. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм . Карл Маркс проти Фрідріха Ліста. – Київ: Основи, 1998. – 480 с.
140. Экономическая история: Предпринимательство и предприниматели. М., 1999.

Інформаційні ресурси

141. <http://www.gumer.info> – Библиотека Гумер - гуманитарные науки
142. «Салическая правда (Lex Salica)». – [Восточная литература: Средневековые исторические источники Востока и Запада]. – режим доступу: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/index.phtml?id=2070>
143. History-House.ru: Історичний портал – режим доступу: <http://www.history-house.ru/vsesvitnja-istorija>